

ปฐมวัย

ชาติกำเนิดและชีวิตปฐมวัย

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี มีนามเดิมว่า เทสก์ เรี่ยวแรง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๕ ปีชาล ณ บ้านสีดา ตำบลกลางใหญ่ จังหวัดอุดรธานี บิดาชื่อ อู่ส่าห์ เรี่ยวแรง เดิมเป็นชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หนีความทุกข์ยากมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาจั่ว ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มารดาชื่อ ครั่ง เป็นชาวพวน เดิมเป็นชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย หนีความทุกข์ยากมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาจั่ว ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี มารดาชื่อ ครั่ง เป็นชาวพวน ได้อพยพหนีพวกโจรขโมยมาจากทุ่งยางเมืองฝาง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้สมรสกับนายอู่ส่าห์ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๑๐ คน ท่านเป็นคนที่ ๕ ตายตั้งแต่เด็ก ๒ คน เป็นหญิงหนึ่ง ชายหนึ่ง เติบโตมาด้วยกัน ๘ คน ชาย ๔ คน หญิง ๔ คน

เมื่อเป็นเด็กอายุได้ ๕ ขวบ ได้เรียนหนังสือภาษาไทยกับพี่ชายซึ่งบวชเป็นพระ กับเด็ก ๆ ด้วยกันกว่า ๑๐ คน และได้เรียนหนังสือประถม ก.กา มูลบทบรรพกิจ เรียนอยู่ปีกว่าพออ่านได้บ้าง แต่ยังไม่คล่อง แต่หนังสือธรรม (โดยเฉพาะธรรมะคำสอน ของพระพุทธเจ้า) อ่านได้คล่อง ต่อมาพี่ชายสึกจากพระไม่มีใครสอนเลยเลิกเรียนกันทั้งหมด แล้วได้ออกจากวัดไปช่วยงานบิดามารดา จนอายุราว ๑๓-๑๔ ปี เกิดนิมิตความฝันว่า พระพุทธรูปได้ตีด้วยแสงวิงหนีเอาตัวรอด กระทั่งวิ่งเข้าห้องนอนร้องไห้บิดามารดาช่วย ท่านทั้งสองก็เฉยอยู่เหมือนกับไม่มีเรื่องอะไร พระพุทธรูปหวดด้วยแสงสะอื้นตื้นเหงื่อโชกทั้งตัว ปรากฏรอยแสงยังเจ็บแสบอยู่ หลวงปู่จึงว่าเป็นจริง ตื่นขึ้นมาจึงรู้ว่าเป็นความฝัน ต่อนั้นมาหลวงปู่ได้มีความคิดถึงเรื่องอาชีพของมนุษย์ที่กระทำกันอยู่ ตั้งแต่ฝนตกดิน ชุ่มฉ่ำ ลงมือทำนา และเรื่องอะไรก็ปาละ ตลอดถึงปีใหม่ ลงมือทำนาอีก อย่างนี้อยู่ตลอดชีวิต มาคิดเห็นว่าเกิดมานี้แสนทุกข์ลำบากจริง ๆ ทำงานไม่มีเวลาหยุดยั้ง ซึ่งแต่ก่อนมา หลวงปู่ไม่เคยนึกคิดอย่างนี้เลยสักที มีแต่มีมาด้วยการเพลิดเพลิดตามประสาคนชนบท

เมื่ออายุ ๑๖ ปี เจ้าคุณพระญาณวิสัยภู สมิทธิวิราจารย์ (พระอาจารย์สิงห์ ขนดะยาโม) ได้เดินรุกขมูล มาถึงวัดบ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นวัดที่หลวงปู่อยู่ปฏิบัติอยู่ จึงเป็นโอกาสดีที่หลวงปู่ได้มีโอกาสปฏิบัติ พระอาจารย์สิงห์ ขนดะยาโม แต่เนื่องด้วยวัดเป็นป่าทึบ ไข้มาลาเรียชุกชุม พระอาจารย์สิงห์เป็นไข้อยู่ไม่ได้ จึงได้ออกไปจำพรรษาที่อื่นและได้ชักชวนหลวงปู่ ให้ไปจำพรรษากับท่านด้วย ออกพรรษาแล้วพระอาจารย์สิงห์ได้กลับเมืองอุบลฯ ซึ่งเป็นถิ่นเดิมของท่าน หลวงปู่ได้ติดตามท่านไป โดยก่อนไปหลวงปู่ได้เอาดอกไม้ธูปเทียน ใส่ขัน แล้วไปขอขมาโทษผู้เฒ่าผู้แก่ที่หลวงปู่คุ้นเคย ซึ่งท่านเหล่านั้นก็ให้ศีลให้พรสำเร็จ ตามความปรารถนาทุกประการ

หลวงปู่เทสก์ได้ติดตามพระอาจารย์สิงห์ รอนแรมไปในป่า และบ้านเล็กบ้านน้อย บางครั้งผจญกับไข้ป่าซึ่งเมื่อเป็นไข้ก็พักนอนตามร่มไม้ ไข้ซาแล้วก็เดินต่อไป พร้อมกันนั้นก็ทำความเพียรภาวนาไปในตัว เป็นเวลาเดือนกว่า จึงถึงเมืองอุบลฯ หลวงปู่ได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยมีพระอาจารย์ลุ่ม บ้านดงเค็งใหญ่ เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรชาแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม จนสอบนักธรรมชั้นตรี ได้ในปีที่มีอายุครบ ๒๐ และวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๖๖ จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดสุทัศนฯ อำเภอมืองอุบลราชธานี โดยมีพระมหารัฐ เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระมหาปิ่น ปญญาพโล เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ชีวิตสมณะ การแสวงหาธรรม และปฏิบัติ

เมื่ออุปสมบทแล้ว หลวงปู่ก็ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดสุทัศน์นั่นเอง ในปีนั้น พระอาจารย์สิงห์ฯ ได้กลับมาจำพรรษาที่เมืองอุบลฯ อีก ออกพรรษาแล้วพร้อมด้วยพระมหาปิ่น ปญฺญาพโล (น้องชายของท่านอาจารย์สิงห์) และพระอีกหลายรูปด้วยกัน ได้ออกเดินรุกขมูลไปในที่ต่าง ๆ เดินตัดถัดป่าดงมูลและดงลิงซึ่งเลื่องลือในสมัยนั้นว่าเป็นป่าช้า ดงเสือ ผ่านจังหวัดร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์ ตลอดจนถึงจังหวัดอุดรธานี หลวงปู่ได้ผจญอันตรายและความยากลำบากต่าง ๆ แต่ก็ได้รับรสชาติของการออกเที่ยวรุกขมูล

จนกระทั่งเดินทางถึงบ้านคือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ได้พบท่านอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล และท่านอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต อยู่ ณ ที่นั้น ได้เข้าฟังธรรมเทศนาจากท่าน ได้รับความชื่นใจสงบสบายดี ได้พักอยู่กับท่าน 2-3 คืน จากนั้นท่านอาจารย์สิงห์ฯ ได้พากลับไปจำพรรษาที่บ้านหนองลาด อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ในปีนั้น หลวงปู่ได้ทำความเพียรอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีการทำความเพียร ภาวนาตลอดวันคำคัมภีร์ พร้อมกันนั้นก็ผ่อนอาหาร ฉันทน้อยที่สุดคือ ทำคำข้าวเหนียวเป็นคำๆ ตั้งแต่ 60 คำ ถอยลงมาโดยลำดับถึง 3 คำ ฉันทอยู่ 3 วัน แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับถึง 5 คำ ฉันทอยู่ได้ 5 วัน 10 คำ ฉันทอยู่ได้ 10 วัน 15 คำ ฉันทอยู่ได้ 3 เดือน กับข้าวก็มีแต่พริกกับเกลือเท่านั้น ตลอดเวลา 3 เดือน กิจวัตรเป็นดังนี้ว่า บิณฑบาต ปัดกวาดลานวัด และหาบน้ำ ตลอดถึงอาจารย์วัตรไม่ขาดสักวัน จนกระทั่งออกพรรษาแล้ว หลวงปู่มั่นได้เรียกตัวให้ไปพบเพื่อกิจของสงฆ์บางอย่าง หลังจากนั้น หลวงปู่ก็ไม่ได้อีกกลับไป จำพรรษากับพระอาจารย์สิงห์อีก

ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 3 ของหลวงปู่ หลวงปู่ได้จำพรรษาที่บ้านนาซำน้ำ ซึ่งไม่ไกลจากท่าบ่อ ที่ท่านอาจารย์มั่นอยู่ หลวงปู่ได้หมั่นไปฟังเทศน์เสมอ ออกพรรษาแล้วท่านอาจารย์มั่น พร้อมด้วยคณะ ได้ออกเดินทางลงไปทางสกลนคร หลวงปู่มีความคิดถึงโยมแม่ จึงได้กลับไปบ้าน เพื่อส่งเคราะห์โยมแม่และได้แนะนำให้ท่านนุ่งขาวรักษาศีล 8 ด้วย หลังจากนั้นหลวงปู่ได้รุกขมูลต่อไปอำเภอพรรณานิคม ซึ่งท่านอาจารย์สิงห์ฯ จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น ต่อมาพระอาจารย์สิงห์ฯ ได้พาหมู่พระเณรไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บ้านอากาศอำนวย อยู่ไม่นาน ท่านอาจารย์มั่นได้ตามไปถึง ท่านอาจารย์มั่นได้ให้หลวงปู่ตามท่านไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บ้านสามผง ที่นี้หลวงปู่ได้มีโอกาสถวายการปฏิบัติท่านพระอาจารย์มั่น โดยท่านได้ไปนอนที่ระเบียงกุฏิ ของท่านอาจารย์ คอยถวายการปฏิบัติท่าน และได้มีโอกาสปฏิบัติความเพียรเดินจงกรม ทำความสงบฟังเทศน์จากพระอาจารย์มั่น ในพรรษาที่ 6 พ.ศ. 2471 โยมพ่อของหลวงปู่ ซึ่งบวชเป็นชีปะขาวมาได้ 11 ปี ได้มาอยู่จำพรรษากับหลวงปู่ที่ถ้ำพระนาฝีกหอ ทำให้เป็นโอกาสอันดี ที่หลวงปู่ได้มีโอกาสอุปัชฌายะโยมพ่อทางธรรม และโยมพ่อของท่าน ก็ได้ทำภาวนากรรมฐานอย่างสุดความสามารถของท่าน และได้ผลอย่างยิ่ง จนโยมพ่อของท่าน ได้อูทานออกมาว่า "ตั้งแต่เกิดมาในชีวิตนี้ฟังได้ซาบซึ้งในรสชาติของพระธรรมในครั้งนี่เอง" โยมพ่อท่านนั่งภาวนากัมมัฏฐานได้นานเป็นเวลาถึง 3-4 ชั่วโมงทีเดียว ซึ่งทำให้หลวงปู่ดีใจมาก ที่ได้ส่งเคราะห์โยมพ่อสมเจตนาธรรม

ต่อมาในปีนั้น โยมพ่อของหลวงปู่เกิดอาพาธ หลวงปู่ได้คอยให้สติและอุบายต่าง ๆ จนเป็นที่พอใจ และถึงแก่กรรมด้วยอาการมีสติ สงบอารมณ์อยู่ตลอดจนหมดลมหายใจ หลังจากโยมพ่อของหลวงปู่ถึงแก่กรรม หลวงปู่ก็ได้อยู่คนเดียว ได้วิเวกและได้กำหนดใจว่า "ชีวิตและเลือดเนื้อตลอดถึงข้อวัตร ที่หลวงปู่ทำอยู่ทั้งหมด ขอ

มอบบูชาพระรัตนตรัยเหมือนกับบุคคลเค็ดคอกไม้บูชาพระฉะนั้น" แล้วหลวงปู่ก็รับแรงปรารภความเพียรอย่างแรงกล้า ตั้งสติกำหนดจิต มิให้คิดนึกส่งออกไปภายนอก ให้อยู่ในความสงบเฉพาะภายในอย่างเดียว ตลอดวันยันค่ำยันรุ่ง ก่อนจะนอนตั้งสติไว้อย่างไร ตื่นมาก็ให้ได้อย่างนั้น หลวงปู่บอกว่า แม้บางครั้งนอนหลับอยู่ก็รู้สึกตัวตนเองนอนหลับ แต่ลุกขึ้นไม่ได้ พยายามให้กายเคลื่อนไหวแล้ว จึงจะรู้สึกตัวตื่นขึ้นมา โดยความเข้าใจในตนเองว่า จิตที่ไม่คิดนึกส่งออกไปภายนอก สงบนิ่งอยู่ ณ ที่เดียวนั้นแล คือความหมดจดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ปัญญาก็เอามาใช้ชำระใจ ที่ส่งสายแล้วเข้ามาหาความสงบนั้นเอง ฉะนั้นจึงไม่พยายามที่จะใช้ปัญญาพิจารณาธาตุขันธ์อายตนะ เป็นต้น หาได้รู้ไม่ว่า "กายกับจิตมันยังเกี่ยวเนื่องกันอยู่ เมื่อวัตถุหรืออารมณ์อันใดมากระทบส่วนใดส่วนหนึ่งเข้าแล้ว มันจะต้องกระเทือนถึงกัน ทำให้ใจที่สงบอยู่แล้วนั้น หวั่นไหวไปตามกิเลสได้" ออกพรรษาแล้ว หลวงปู่ได้ย้อนกลับไปหาพี่ชายและพระอาจารย์เสาร์ที่นครพนม เนื่องจากได้ห่างจากหมู่เพื่อนและครูบาอาจารย์มาสองปีแล้ว ตั้งแต่พระอาจารย์เสาร์ และท่านอาจารย์มั่นฯ พร้อมทั้งหมู่คณะจากท่าบ่อไป เมื่อไปอยู่ด้วยกับพระอาจารย์เสาร์ หลวงปู่ก็ได้ช่วยท่านอบรมญาติโยม และในปีนั้นหลวงปู่ได้ขออาราธนาให้ท่านถ่ายรูปไว้ เป็นที่ระลึก ที่แรกท่านก็ไม่ยอม พอหลวงปู่อ้อนวอนอ้างถึงเหตุผลความจำเป็น เพื่อให้บรรดาศิษยานุศิษย์และลูกหลานยุคต่อไปได้มีโอกาสกราบไหว้เคารพบูชา ท่านถึงได้ยอม ซึ่งนับเป็นประวัติศาสตร์ เพราะแต่ก่อนมาท่านไม่ถ่ายรูปเลย แต่กระนั้น หลวงปู่ก็ยังเกรงว่าท่านอาจารย์เสาร์จะเปลี่ยนใจ ต้องรีบให้ช่างไปตามช่างภาพมาจากฝั่งลาว มาถ่ายให้ หลวงปู่ตั้งใจมาก ถ่ายภาพท่านอาจารย์เสาร์ได้แล้ว ได้แจกท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ และท่านพระครูสีลสัมปัน (ภายหลังได้เลื่อนเป็นเจ้าคุณธรรมสารมุนี) รูปท่านอาจารย์เสาร์ ที่หลวงปู่จัดการถ่ายครั้งนั้น ดูเหมือนจะเป็นรูปของท่านครั้งเดียวที่มีโอกาสถ่ายไว้ได้ แม้ท่านอาจารย์มั่นก็เช่นเดียวกัน การถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกเป็นเรื่องที่ท่านปฏิเสธเสมอ เมื่อหลวงปู่อาราธนาอ้อนวอนบ่อยๆ ท่านก็ว่า "ชื่อขมนให้หมากินดีกว่า" แต่เมื่อหลวงปู่อ้อนวอน จี้แจงเหตุผลหนักเข้า สุดท้ายท่านก็ใจอ่อน ทำให้เป็นบุญของคนรุ่นหลัง ๆ ที่ได้มีโอกาส มีรูปของท่านไว้กราบไหว้สักการะ

ในปี พ.ศ. 2475 นับเป็น
พรรษาที่ 10 ของหลวงปู่
ท่านอาจารย์สิงห์ได้เรียกให้
ลูกศิษย์ ที่อยู่ทางขอนแก่น
ลงไปโคราช หลวงปู่ซึ่ง
ขณะนั้นได้ออกจากการจำ
พรรษา ที่อำเภอฟล และอยู่ที่
อำเภอฟล จึงได้ออกเดินทาง
พร้อมด้วยคณะ ไปพักที่
สวนของหลวงชาญนิคม
หลวงปู่ได้พาหมู่คณะจัด
เสนาสนะชั่วคราวขึ้น ใน

พระอาจารย์มั่น
ภูริทัตตมหาเถร

เวลานั้นอากาศร้อนจัดมาก
หลวงปู่ซึ่งโดยปกติแล้วไม่
ชอบอากาศร้อน แต่ก็ได้กัด
ฟันอดทนต่อสู้ทำความเพียร
ไม่ท้อถอย สติที่อบรมดีแล้ว
ของหลวงปู่สงบอยู่ตลอดทั้ง
กลางวันและกลางคืน วัน
หนึ่งจิตรวมอยู่อย่างน่า
ประหลาดใจ คือรวมใหญ่
เข้าสว่างอยู่คนเดียว แล้วมี
ความรู้ชัดเจน จนสว่างจ้าอยู่
คนเดียว จะพิจารณาอะไรๆ
หรือมองดูในแง่ไหนใน
ธรรมทั้งปวง ก็หมดความ
ลังเลสงสัยในธรรมวินัยนี้
ทั้งหมด คล้ายๆกับว่า ถึง
ที่สุดแห่งธรรมทั้งปวงแล้ว
แต่หลวงปู่ก็ได้สนใจใน
เรื่องนั้น มีแต่ตั้งใจไว้ว่า
"ไหนหนอเราจะชำระใจของ
เราให้บริสุทธิ์หมดจด"

ในปี พ.ศ.2476 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 11หลวงปู่ได้อยู่จำพรรษาที่วัดอรุณยูวาสี ทำป้อ เมื่อออกพรรษาแล้ว หลวง
ปู่ได้ปรารภกับพระครูสีลขันธสังวร (อ่อนสี) และชักชวนกันไปตามหาท่านอาจารย์มั่น ซึ่งขณะนั้นปลีกหมู่หนี
ความวุ่นวายไปอยู่จำพรรษาที่เชียงใหม่ หลวงปู่กับพระครูสีลขันธสังวร (อ่อนสี) ได้เข้าไปถึงพม่าไปถึงผาอังฮู
ซึ่งเป็นเขตแดน ของเมืองปิ่น ประเทศพม่า โดยเข้าใจว่าท่านอาจารย์มั่น คงจะไปทางนั้น แต่ก็ไม่ปรากฏวิเว
ว่าท่านได้ไปทางนั้น การเดินทางครั้งนั้นทำให้หลวงปู่ได้มีโอกาสไปไหว้พระธาตุหล่อง ซึ่งอยู่บนผาอังฮู ซึ่ง
หลวงปู่กล่าวว่า พระธาตุนี้ขึ้นไปไต่ยากที่สุด เพราะอยู่สูงบนผาอังฮู และทางขึ้นยากมาก หลังจากได้ไหว้พระ
ธาตุปะหล่องแล้ว จึงได้กลับลงมา โดยเดินข้ามคดอย่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (คดอย่างขางนี้เดิมเขา
เรียกว่า "คดอมหาขาง" ซึ่งชาวบ้านเขาแปลว่า "ผีหวงที่สุด") การเดินทางยากลำบากมาก ต้องเดินไปตามลำห้วย
และหน้าผาชันมาก จนได้เกิดอุบัติเหตุเดินพลัด ก้อนหินล้มลง หินบาดฝ่าเท้าเป็นแผลหวอะหวะ หลวงปู่ได้เอา
ผ้าอังสะพันแล้วเดินทางต่อไป จนกระทั่งถึงบ้านมโนราห์ มีชาวบ้านบอกว่า มีตู้เจ้าองค์หนึ่ง อยู่ที่ป่าเมียง แม่ปิ้ง
ชื่อตู้เจ้ามัน หลวงปู่ได้ถามลักษณะท่าทีและการปฏิบัติ ก็แน่ชัดว่าเป็นท่านอาจารย์มั่นแน่แล้ว จึงได้ออกเดินทาง

ต่อไปเพื่อพบท่านอาจารย์มั่น การเดินทางได้แวะพักนอนที่ถ้ำดอกคำหนึ่งคืน แล้วเดินทางต่อจนถึงป่าเมี่ยง แม่
บึง ในเวลาบ่าย หลวงปู่และพระครูศีลขันธสังวร ตามไปถึงที่อยู่ของท่านอาจารย์มั่นราวบ่าย 4 โมง ท่านกำลัง
เดินจงกรมอยู่ พอท่านมองมา เห็นหลวงปู่ท่านจำได้แม่นและเรียกชื่อหลวงปู่เลย หลังจากนั้นท่านอาจารย์ ได้พัก
เดินจงกรม เดินเข้าไปนั่งในอาศรมของท่าน หลวงปู่และพระครูศีลขันธสังวร ได้เข้าไปกราบนมัสการท่าน และ
กราบเรียนถามอุบายธรรมจากท่านอาจารย์มั่น ซึ่งท่านอาจารย์มั่นก็ได้เทศนาให้หลวงปู่ฟัง เป็นใจความว่า "ถ้า
องค์ไหนดำเนินตามรอยของพมจนชานีชานาญมันคง องค์นั้นย่อมเจริญก้าวหน้า อย่างน้อยก็คงตัวอยู่ได้ตลอด
รอดฝั่ง ถ้าองค์ไหนไม่ดำเนินตามรอยของพม องค์นั้นย่อมอยู่ไม่ทนนาน ต้องเสื่อมหรือสึกไป ผมเองหากมีภาระ
มากยุ่งกับหมู่คณะ การประกอบความเพียร ไม่สม่ำเสมอ เพิ่งพิจารณา ในกายคตาสติไม่ละเอียด จิตใจก็ไม่ค่อย
จะปลอดโปร่ง การพิจารณาอย่าให้จิตหนีออกนอกกาย อันนี้จะชัดเจนแจ่มแจ้งหรือไม่ก็อย่าได้ทอดทิ้ง
พิจารณาอยู่ ณ ที่นี้ละ จะพิจารณาให้เป็นอนุสหรูปหรือให้เห็นเป็นธาตุก็ได้ หรือจะพิจารณาให้เห็นเป็นขั้น หรือให้
เห็น เป็นไตรลักษณ์ได้ทั้งนั้น แต่ให้พิจารณาเพ่งลงเฉพาะเรื่องนั้นจริง ๆ ตลอดอิริยาบถทั้งสี่ แล้วก็มิใช่ว่าเห็น
แล้วก็จะหยุดเสียเมื่อไร จะเห็นชัดหรือไม่ชัดก็พิจารณาอยู่อย่างนั้นแหละ เมื่อพิจารณาอันใดชัดเจนแจ่มแจ้ง
ด้วยใจตนเองแล้ว สิ่งอื่นนอกนั้นจะปรากฏชัด ในที่เดียวกันดอก" หลวงปู่ได้น้อมนำเอาธรรมะนั้นมาปฏิบัติ
ตาม ใช้เวลาปรารภความเพียร อยู่ด้วยความไม่ประมาทสิ้นเวลา 6 เดือน โดยไม่มีความเบื่อหน่าย ใจได้รับความ
สงบ และเกิดอุบายเฉพาะตนขึ้นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่เท่านั้น แต่
คนเราไปสมมุติแล้วหลงสมมุติดนเองต่างหาก มันจึงต้องยุ่งและเดือดร้อน ด้วยประการทั้งปวง" การได้อุบาย
ครั้งนี้ทำให้หลวงปู่มีจิตหนักแน่นมั่นคง ผิดปกติกว่าเมื่อก่อนๆ มาก แล้วก็เชื่อมั่นในตัวเองว่า เดินถูกทางแล้ว แต่
ก็ไม่ได้กราบเรียนท่านอาจารย์มั่น เพราะเชื่อมั่นในอุบายนี้ และคิดว่า จะกราบเรียนท่านอาจารย์มั่นเมื่อไรก็ได้
ในปีนั้นหลวงปู่ทั้งสามรูป (ท่านอาจารย์มั่น, หลวงปู่เทศก์, พระครูศีลขันธสังวร) ได้อยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น ในปี
นั้นอากาศหนาวเย็นมากเป็นพิเศษ หลวงปู่จึงได้ทำโรงไฟให้ท่านอาจารย์มั่นนอน

ต่อมาหลวงปู่ได้เดินทางกลับมาทำบ่อ จังหวัดหนองคาย และอยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ระหว่างพรรษาที่
17-25 (พ.ศ.2484-90) ณ. ที่กลับมาอยู่วัดอรัญญวาสีได้ 2 พรรษา คือระหว่างปี พ.ศ.2484-2485 หลวงปู่ได้พา
ญาติโยมไปสร้างสำนักขึ้นที่ทิศตะวันตกของ บ้านกลางใหญ่ ซึ่งยังคงเป็นสำนักถาวร มีพระเณรอยู่จำพรรษา
ตลอดมาทุกปีมิได้ขาด จนทุกวันนี้ ชื่อว่า "วัดนิโรธรังสี" ขณะที่หลวงปู่อยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ทำบ่อ เป็น
เวลานานครั้งแรกถึง 9 ปี หลวงปู่ได้เล่าว่า เมื่อก่อนหลวงปู่ไม่สนใจในการก่อสร้างเพราะถือว่าเป็นเรื่องยุ่ง และ
ไม่ใช่กิจของสมณะ ผู้บวชจำต้องประพฤติเฉพาะสมณกิจเท่านั้น แต่เมื่อมาอยู่ที่วัดนี้แล้ว มองดูเสนาสนะที่อยู่
อาศัยล้วนแต่เป็นมรดกของครูบาอาจารย์ ได้ทำไว้ให้อยู่ทั้งนั้น แล้วมาคิดถึงพระวินัยบางข้อ ท่านอนุญาตให้
บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะได้ จึงเกิดความละอายใจว่า มานอนกินของเก่าเล่าสมบัติเดิมของครูบาอาจารย์แท้ๆ
ต่อจากนั้นหลวงปู่จึงได้เริ่มพาญาติโยมทำการก่อสร้างมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่ว่า ณ ที่ใด ๆ
หลวงปู่ไม่เคยทำการเรียไรมาก่อสร้างเลย ด้วยละอายแก่ใจ มีก็ทำ ไม่มีก็ไม่ทำ แล้วก็มิยอมคิดในงาน ถึงงานไม่
เสร็จเมื่อทุนไม่มีก็ทิ้งได้โดยไม่มีเอือม และขณะอยู่ที่วัดอรัญญวาสีที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ออก
พรรษาเมื่อ พ.ศ.2490 โยมมารดาของหลวงปู่ป่วยอยู่ที่บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ หลวงปู่ก็ได้พยาบาลโยม

มารดา ด้วยธรรมโอสถและยาภายนอกจนสุดกำลัง แต่เนื่องจากโยมมารดาอายุมากแล้วได้ 82 ปี อาการจึงมีแต่ทรุดลง ๆ แต่ด้านจิตใจ หลวงปู่ได้พยาบาลรักษาให้อยู่ในความสงบอย่างยิ่ง จนวาระสุดท้าย

พรรษาต่อมาหลวงปู่ได้ลาท่านอาจารย์มั่น ขึ้นไปจำพรรษาที่บ้านมุเซอร์อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในที่นี่ไม่เคยมีพระไปจำพรรษาเลยสักที ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร) วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ ได้สั่งให้หลวงปู่ ไปเป็นสมภารที่วัดหมู่บ้านชาวมอญ ชื่อบ้านหนองคู เขตอำเภอปากบ่อง (อำเภอป่าซางปัจจุบัน) จังหวัดลำพูน ในพรรษานี้หลวงปู่ได้เทศนาอบรมชาวมอญทั้งหมู่บ้าน จนพวกเขาสละศรัทธา ได้พากันสละผิอมอญ เกือบทั้งหมดหมู่บ้านหันมานับถือพระไตรสรณคมน์ ยังเหลืออีกกั๊กหนึ่งจะหมด แต่หลวงปู่ไม่มีโอกาสอยู่ได้ ออกจากวัดบ้านหนองคู กลับมาภาคอีสาน ก่อนจะกลับได้ไปนิมนต์ท่านอาจารย์มั่น ให้กลับมาภาคอีสานอีกวาระหนึ่ง ซึ่งท่านอาจารย์มั่นได้บอกว่า"ดูกาลก่อน"หลวงปู่ได้ลาท่านอาจารย์มั่นกลับมาเพียงผู้เดียว ส่วนพระครูสิทธิจันทร์สังวร ยังอยู่ติดตามท่านอาจารย์มั่น

ต่อมาหลวงปู่ได้เดินทางกลับมาทำบ่อ จังหวัดหนองคาย และอยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ระหว่างพรรษาที่ 17-25 (พ.ศ. 2484-90) ณ. ที่กลับมาอยู่วัดอรัญญวาสีได้ 2 พรรษา คือระหว่างปี พ.ศ. 2484-2485 หลวงปู่ได้พาญาติโยมไปสร้างสำนักขึ้นที่ทิศตะวันตกของ บ้านกลางใหญ่ ซึ่งยังคงเป็นสำนักถาวร มีพระเณรอยู่จำพรรษาตลอดมาทุกปีมิได้ขาด จนทุกวันนี้ ชื่อว่า "วัดนิโรธรังสี" ขณะที่หลวงปู่อยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญวาสี ทำบ่อ เป็นเวลานานครั้งแรกถึง 9 ปี หลวงปู่ได้เล่าว่า เมื่อก่อนหลวงปู่ไม่สนใจในการก่อสร้างเพราะถือว่าเป็นเรื่องยุ่ง และไม่ใช่งานของสมณะ ผู้บวชจำต้องประพฤติเฉพาะสมณกิจเท่านั้น แต่เมื่อมาอยู่ที่วัดนี้แล้ว มองดูเสนาสนะที่อยู่อาศัยล้วนแต่เป็นมรดกของครูบาอาจารย์ ได้ทำไว้ให้อยู่ทั้งนั้น แล้วมาคิดถึงพระวินัยบางข้อ ท่านอนุญาตให้บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะได้ จึงเกิดความละอายใจว่า มานอนกินของเก่าฝ่าสมบัตินิคมของครูบาอาจารย์แท้ๆ ต่อจากนั้นหลวงปู่จึงได้เริ่มพาญาติโยมทำการก่อสร้างมาจนกระทั่งบัดนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่ว่า ณ. ที่ใด ๆ หลวงปู่ไม่เคยทำการเรียไรมาก่อสร้างเลย ด้วยละอายแก่ใจ มีก็ทำ ไม่มีก็ไม่ทำ แล้วก็ไม่มีขมวดคิดในงาน ถึงงานไม่เสร็จเมื่อทุนไม่มีก็ทิ้งได้โดยไม่มีเอือม และขณะอยู่ที่วัดอรัญญวาสีที่อำเภอทำบ่อ จังหวัดหนองคาย ออกพรรษาเมื่อ พ.ศ. 2490 โยมมารดาของหลวงปู่ป่วยอยู่ที่บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ หลวงปู่ก็ได้พยาบาลโยมมารดา ด้วยธรรมโอสถและยาภายนอกจนสุดกำลัง แต่เนื่องจากโยมมารดาอายุมากแล้วได้ 82 ปี อาการจึงมีแต่ทรุดลง ๆ แต่ด้านจิตใจ หลวงปู่ได้พยาบาลรักษาให้อยู่ในความสงบอย่างยิ่ง จนวาระสุดท้าย

ในปี พ.ศ. 2491 -2492 ซึ่งเป็นพรรษาที่ 26-27 หลวงปู่ได้ไปอยู่จำพรรษาที่เขาน้อย อ.ท่าแขก จังหวัดจันทบุรี ซึ่งหลวงปู่ได้เห็นภูเขาภูนี้แล้วตั้งแต่วัดอรัญญวาสี ณ. ที่นี้ หลวงปู่ได้ทำความเพียรและรู้สึกแปลกมาก คือได้ค้นธรรมที่ไม่เคยคิดและรู้ธรรม ที่ยังไม่เคยรู้ ลำดับอุบายและแนวปฏิบัติได้ละเอียดถี่ถ้วน จนวางแนวปฏิบัติได้อย่างเชื่อมั่นเอง จึงได้เขียนหนังสือสองทางสมณะวิปัสสนาเป็นเล่มแรก หลวงปู่ได้อยู่จำพรรษาที่เขาน้อย จนได้ข่าวอาพาธของท่านอาจารย์มั่น จึงได้ลาจากเขาน้อยไปเยี่ยมอาการไข้ของท่านอาจารย์มั่น จนท่านมรณภาพแล้ว ได้อยู่ทำมาปณกิจของท่านจนเสร็จ หลังจากนั้นหลวงปู่ได้มาคิดถึงหมู่คณะว่าพระผู้ใหญ่ที่จะเป็นที่พึ่งของ

พระกรรมฐานไม่มี หลวงปู่จึงตั้งใจ ออกเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก เพื่อติดต่อกับพระผู้ใหญ่ จนกระทั่งไปถึง จังหวัดภูเก็ต

ที่จังหวัดภูเก็ต หลวงปู่ได้ผจญภัยอย่างร้ายแรง โดยพระท้องถิ่นเขาไม่ยอมให้อยู่ ถูกเผากุฏิบางแห่ง จนกระทั่งถูกปาด้วยก้อนอิฐและขับไล่โดยประการต่าง ๆ ทางเจ้าคณะจังหวัดพังงา ได้ขับไล่ให้หนีจากท้องถิ่นที่เขาปกครอง หลวงปู่ได้พยายาม พุทความจริงให้ฟังว่า หลวงปู่มาเพื่ออบรมศีลธรรมและเผยแผ่ศาสนาอันเป็นประโยชน์ แก่บ้านเมือง มิได้มาเบียดเบียนใคร ต่อมาผู้ช่วยสังฆมนตรีได้มีหนังสือไปต่อว่าเจ้าคณะ จังหวัดพังงา ด้วยประการต่างๆ เรื่องจึงสงบลง หลวงปู่ได้ไปอยู่จังหวัดพังงาหนึ่งพรรษา ต่อมาได้ขยับมาอยู่ที่เกาะภูเก็ต กระทั่งได้ 15 พรรษา จึงได้ลาญาติโยมกลับมาภาคอีสาน การไปอยู่ที่เกาะภูเก็ต เป็นเหตุให้พระท้องถิ่นและญาติโยมเปลี่ยนสภาพไปหลายอย่าง โดยเฉพาะการเทศนาและการบริหารนับว่าเป็นประโยชน์แก่พระท้องถิ่นมาก ตามประเพณีเดิม ชาวบ้านเขาเข้าหาพระและกราบพระต้องนั่งขัดสมาธิ(ขัด-สะ-หมาด) หลวงปู่ได้ไปสอน ให้ทำความเคารพด้วยให้นั่งพับเพียบ ทำให้เรียบร้อยดีมาก หลวงปู่ได้สละทุกอย่าง เพื่อประโยชน์แก่ชนชาวภูเก็ตและ จังหวัดพังงาดังกล่าวแล้ว เมื่อกลับมาภาคอีสาน หลวงปู่พิจารณาเห็นว่า ได้แก่ชรา เดินรุกรมุลมามากแล้ว ควรหาที่พัก ทำความเพียรภาวนาวิเวกเฉพาะตัวและเห็นว่า วัดหินหมากเป้ง เหมาะที่สุด จึงได้เข้ามาอยู่ที่วัดนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ 2508 เรื่อยมาจากระทั่งบัดนี้ หลวงปู่ได้พัฒนาวัดให้เจริญไปเรื่อยๆ จนกระทั่ง ญาติโยมทางกรุงเทพฯ และ หมู่บ้านใกล้เคียงรู้จัก เข้าไปสนับสนุนช่วยกันทำถาวรวัตถุ จนสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงยกย่องให้เป็น "วัดพัฒนาตัวอย่าง" การก่อสร้างวัดหรือถาวรวัตถุนี้ คำว่า "ขอ หรือ เรียไร ไม่เคยออกจากปาก ของหลวงปู่ แม้แต่คำเดียว สร้างอะไรขึ้นมาก็มีแต่ญาติโยมผู้มีศรัทธาบริจาคให้ทั้งนั้น" นอกจากวัดหินหมากเป้ง แล้ว ยังมีวัดสาขาของวัดหินหมากเป้งอีก คือ "วัดเทสรังสี" และ "วัดลุมพินี"

เมื่อปี พ.ศ.2520 หลวงปู่ได้ไปเผยแผ่ธรรมะที่สิงคโปร์ อินโดนีเซียและออสเตรเลีย พร้อมด้วยพระ 3 องค์ ภรรยา 2 คน ตามคำชักชวนเป็นเวลา 3 เดือนกว่า และได้กลับไป ที่สิงคโปร์อีกครั้งหนึ่ง และได้ไปพักที่เดิมอีก เป็นเวลานาน เพราะมีผู้อยากจะสร้างวัดที่นั่น แต่สถานที่ไม่เหมาะสมจึงไม่ได้สร้าง

หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการหลายตำแหน่ง เช่น เป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นเจ้าคณะอำเภอภูเก็ต-พังงา-กระบี่ (ธรรมยุต) และในปี พ.ศ.2500 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ และในปี พ.ศ.2534 ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นราชฝ่ายวิปัสสนาธุระที่ พระราชนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาวิศิษฐ์ สถิต ณ วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ปัจจุบันท่านมีอายุ 91 ปี (นับถึงปี 2536) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหินหมากเป้ง อ.ศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

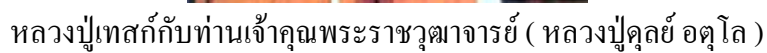
หลวงปู่ให้ธรรมโอวาทแก่พุทธศาสนิกชนมากมาย เช่น

1. ธรรม คือ ของจริงของแท้ เป็น
แก่นของโลก ธรรม แปลว่า ของ
เป็นอยู่ทรงอยู่สภาพ ตามเป็นจริง
เป็นอย่างไกรก็ต้องเป็นอย่างนั้น
เรียกว่า ธรรม ชาติ ชรา พยาธิ
มรณะ เป็นธรรมทั้งนั้น เรียก
ชาติธรรม ชราธรรม พยาธิธรรม
มรณธรรม ทำไมจึงเรียกว่า ธรรม
คือทุกๆคนจะต้องเป็นเหมือนกัน
หมด (ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมะ)

2. สมบัติที่มนุษย์ต้องการ ไม่ทราบว่าจะกอบโกยเอาไปถึงไหน ได้มาก็เพียงแค่เอาเลี้ยงชีวิตเท่านั้น เลี้ยงชีวิตให้นานตายหน้อย นั่นละ ประโยชน์ของมนุษย์สมบัติเพียงแค่นั้นแหละ
3. เราเกิดมาในโลกนี้ จะเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ต่างๆ ก็ตามเถอะ เรียกว่าอยู่ในแวดวง ของมัจจุราชทั้งนั้น หรือเปรียบเหมือนกับอยู่ในคุกในตาราง (รอความตาย) ด้วยกันทุกคน จะทำอะไรอยู่ที่ตาม จะเป็นผู้ตีวิเศษวิโสทำอะไรก็ช่าง แม้แต่องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า สรีระร่างกายของพระองค์ ยังปล่อยให้พญามัจจุราชทำลายได้ แต่จิตใจของพระองค์ เป็นผู้พ้นแล้ว ไม่ยอมให้มัจจุราชข่มขู่ได้เลย (ธรรมเทศนาเรื่อง มัจจุราช)
4. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นเพียงสักแต่ว่าเป็นธาตุสี่เท่านั้น แต่คนเราไปสมมติ แล้วหลงสมมติตนเองต่างหาก มันก็ต้องยุ่งและเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง(อัตตโนประวัติ)
5. มนุษย์เราพากันสมมติ เรียกเอาตามความชอบใจของตนว่านั่นเป็นคน นั่นเป็นสัตว์ เป็นนั่นเป็นนี่ต่างๆนานาไป แต่ก่อนธาตุนั้นมันก็ทำารู้สึกอะไรตามสมมติของคนไม่ มันมีสภาพเป็นอยู่อย่างไกรก็เป็นอยู่อย่างนั้นตามเดิม สมมติว่า หญิง ว่าชาย ว่าหนุ่ม ว่าแก่ ว่าสวย ไม่สวย ก่อนธาตุนั้นก็ไม่มีความรู้สึกอะไรเลย หน้าที่ของมันเมื่อมาประชุมกันเข้า เป็นก้อนแล้ว อยู่ได้ชั่วขณะหนึ่งแล้วมันก็แปรไปตามสภาพของมัน ผลที่สุดมันก็แตกสลาย แยกกันไปอยู่ตามสภาพเดิมของมันเท่านั้นเอง (ธาตุ-ขันธ-อายตนะ สัมพันธ)
6. เมื่อเราฝึกหัดปฏิบัติธรรม จนเห็นเรื่องโทษของตนเองแล้ว ค่อยชำระสะสางให้มันหมดไปๆ ก็จะเป็นคุณแก่ตนในอนาคตข้างหน้า ได้ชื่อว่าไม่เสียชาติที่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ แล้วยังมาพบพระพุทธศาสนา และยังมาพบครูบาอาจารย์ ที่สอนให้เราละกิเลสอีกด้วย (ธรรมเทศนาเรื่อง แก่นของการปฏิบัติ)
7. แท้ที่จริงธรรมะคือตัวของเรานี้ทุกคนก็มีแล้ว ครอบมูลบริบูรณ์ทุกอย่าง แต่เราไม่ได้สร้างสมอบรมให้เห็นธรรมะที่มันมีในตนของตน ธรรมะแทรกอยู่ในขันธโลกอันนี้ หากใ้ช้อุบายปัญญาพิจารณากันกรองด้วยวิธี 3

A photograph of two Buddhist monks in orange robes. The monk on the left is holding a large, ornate, golden ceremonial object, possibly a parasol or a large fan, which is decorated with intricate patterns. The monk on the right is holding a smaller, similar object. They are standing outdoors, and the background is slightly blurred, showing other people and greenery.

9. คนที่จะข้ามโอชะได้ต้องมีศรัทธาเสียก่อน ถ้าไม่มีศรัทธาเสียอย่างเดียวกั้หมดทาง ที่จะข้ามโอชะได้ ศรัทธา
จึงเป็นของสำคัญที่สุด เช่น เชื้อมั่นในกรรม เชื้อผลของกรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว แต่ว่าศรัทธาอันนั้น เป็น
เบื้องต้นที่จะทำทาน ถ้ามีศรัทธาแล้ว ไม่อดเรื่องการทำทาน อยู่ที่ไหนก็ทำได้ ทำมากก็ได้ ทำน้อยก็ได้ ไม่ต้อง
เลือกวัตถุในการทำทาน จะเป็นข้าว น้ำ อาหาร หมายพลู บุหรี่ ฯลฯ สารพัดสิ่งเป็นทาน ได้ทั้งหมด แม้แต่ใบไม้
ใบตอง ใบหญ้า ก็เป็นทานได้ เราทำด้วยความเชื่อมั่นว่า สิ่งนี้ทำไปแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๆ ก็อ้อมอ้อม
ใจขึ้นมาก็เป็นบุญนั่นแหละ ศรัทธา มันทำให้อ้อมอ้อมใจ ทำให้เกิดบุญ ขาบซึ่งถึงใจทุกอย่างไม่มีลิมเลข อันนั้น
จึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ข้ามโอชะ (ธรรมเทศนา เรื่องหลักการปฏิบัติธรรม)

10. กายและจิตอันนี้เป็นบุญกรรมและกิเลสนำมาตกแต่งให้ เมื่อนำมาใช้โดยหาสาระมิได้ ถึงแม้จะมีอายุยืนนาน ก็ปานประหนึ่งว่าหาอายุมิได้ (คือไม่มีประโยชน์) สมกับพุทธพจน์ ที่พระองค์ตรัสว่า โย จ วสฺสสตํ ชิวเ อปสุํ อุทฺธพฺพิ เอกาหํ ชีวิตํ เสโย ปสฺสโต อุทฺธพฺพิ แปลว่า บุคคลใดมีชีวิตอยู่ร้อยปี แต่เขาไม่ได้พิจารณาเห็นความ เกิดดับ (ของอรรถภาพนี้) ผู้นั้นผู้ซึ่งเขามีชีวิตอยู่นานเพียงวันเดียว แต่พิจารณาเห็นความเกิดความดับ ไม่ได้ (ธรรมเทศนาเรื่อง วันคืนล่วงไป ๆ)

11. คนที่จะพ้นจากทุกข์ได้ พ้นจากโลกนี้ได้ พ้นจากกรรมได้ ก็เพราะใจอันเดียว จงยึดใจถือใจ เป็นสำคัญ จะมาเกิดก็เพราะใจ เกิดแล้วจะมาสว่างกิเลสขึ้นก็เพราะใจ เป็นทุกข์ก็เพราะใจ ถ้าใจไม่เป็นทุกข์ ใจไม่ยึดถือ ปล่อยทิ้งเสีย กายอันนี้ก็ไปตามเรื่องของกาย ใจก็เป็นตามเรื่องของใจ หมดเรื่องหมดราวกันที (ธรรมเทศนาเรื่องกรรม)

12. หิริ โอตตปปุ นี้เป็นธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของศีล เป็นต้นตอของศีล ผู้จะมีศีลได้ ไม่ว่าจะเป็นศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 หรือศีล 227 ก็ตาม ต้องมีหิริ และ โอตตปปุ 2 อย่างนี้ เนื่องจากได้เห็นจิตของตน เห็นความนึก ความคิดความปรุงจิตของตน แล้วก็กลัวบาป ละอายบาป จึงไม่อาจจะทำความชั่วได้ ฉะนั้น ศีลก็บริสุทธิ์เท่านั้นเอง (ธรรมเทศนาเรื่อง เทวตานุสสติ)

13. การภาวนา คือ การอบรมจิตใจให้มีความสงบ เป็นการชำระจิตใจให้สงบจากอารมณ์ต่าง ๆ ยังเป็นการละเอียดไปกว่าการรักษาศีลอีก จิตของเราถ้ายังไม่สงบราบคาบแล้ว มันก็ต้องยุ่งวุ่นวายอยู่ตราบนั้น เมื่อมาฝึกหัดภาวนา เห็นโทษเห็นภัย ของความยุ่ง ความไม่สงบด้วยตนเองแล้ว เราก็จะพยายามทุกวิถีทางที่จะละความไม่สงบ เมื่อสิ่งใดที่ละได้แล้ว อารมณ์ใดที่วางได้แล้ว เราก็ต้องรักษาไม่ให้สิ่งนั้น มันเกิดขึ้นมาอีก ไม่ใช่ที่เราละได้แล้ว ก็แล้วไปเลย ไม่ต้องคำนึงถึงมันอีก อย่างนั้นไม่ถูกต้อง เพราะมันอาจสามารถที่จะฟื้นฟู ขึ้นมาใหม่อีก ถ้ามันเกิดมาทีหลังจะยิ่งร้ายกว่าเก่า (ธรรมเทศนาเรื่อง มาร)

14. ฝึกหัดจิตให้เข้าถึงใจ วิธีปฏิบัติฝึกหัดกรรมฐานมีเท่านี้แหละ ใครจะฝึกหัดปฏิบัติ อย่างไรก็เอาเถอะ จะภาวนาพุทโธ สัมมาอรหัง ยุบหนอพองหนอ หรืออานาปานสติ ก็ไม่เป็นปัญหา คำบริกรรมเหล่านั้นก็เพื่อล่อจิตเข้ามาอยู่ในคำบริกรรม แต่คนที่เข้าใจผิด ถือว่าตนดีวิเศษ โอ้อวดเพื่อนว่าของข้าถูกของเ็งละผิด อย่างนั้นอย่างนี้ต่าง ๆ นานา พุทธศาสนาแท้ไม่เป็นอย่างนั้นหรอก มันต้องเป็นอันเดียวกัน ไม่มีใครผิดใครถูก เมื่อปฏิบัติถึงจิตรวมแล้ว จิตรวมเข้าไปเป็นอัปปนาแล้วหมดเรื่อง จิตรวมเข้าถึงอัปปนาแล้ว ถึงที่สุดของการทำสมาธิเท่านี้ ไม่มีอะไรแตกต่างกัน (ธรรมเทศนาเรื่อง การปฏิบัติเบื้องต้น)

15. การหัดภาวนาเบื้องต้น คือ หัดให้เข้าถึงจิตเป็นหนึ่ง หัดเบื้องต้นก็จริง แต่มันถึงที่สุดได้ คือจิตที่สงบนิ่งเป็นหนึ่ง มันก็ถึงที่สุดแล้ว การฝึกหัดจิต หัดมากหัดน้อยเท่าไรก็ตาม ต้องการให้จิตเข้าถึงที่สุด คือ จิตเป็นหนึ่งเท่านั้น การฝึกหัดจิตไม่นอกเหนือจากจิตเป็นหนึ่ง ส่วนอุปายปัญญาที่จะเกิดขึ้น มันเป็นเฉพาะบุคคล (ธรรมเทศนาเรื่อง แก่นของการปฏิบัติ)

16. ของตั้งใจทำให้จริงจัง และทำความเลื่อมใสพอใจในกัมมัฏฐานของตนให้แน่วแน่นเต็มที่ ทำคนเดียวก็จะ เป็นผลยิ่งใหญ่ไพศาล เมื่อทำไปทุกวัน วันละนิดวันละหน่อย มันหากจะมีวันหนึ่งโดยที่เราไม่ได้ตั้งใจที่จะให้ เป็น มันหากเป็นเอง คราวนี้ละ เราจะประสบโชคลาภอย่างอย่าบอกใครเลย ถึงบอกก็ไม่ถูก เป็นของรู้และ ชาบซึ่งเฉพาะตนเอง คำว่าภาวนาจึงเกี่ยวและปวดเมื่อยแข้งขาจะหายไปเองอย่างปลิดทิ้ง จะมีแต่อยากทำภาวนา สมาธิอยู่รำไป (ธรรมเทศนาเรื่องทุกข์)

หลวงปู่เทศก์กับท่านเจ้าคุณพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน)

17. สติตัวนี้ควบคุมจิตอยู่ได้ ถ้าปล่อยเวลาใดไปเวลานั้น ทำชั่วเวลานั้น จึงให้รักษาคิดตรงนั้นแหละ ควบคุมจิตตรงนั้นแหละ ให้มันอยู่นิ่งแน่วเป็นสมาธิภาวนา เข้าถึงในสงบนิ่งแน่วเฉยอยู่ ให้หัดตรงนี้แหละ พระพุทธศาสนาไม่ให้หัดอื่นไกล หัดตรงนี้แหละ ปฏิบัติศาสนาก็ปฏิบัติตรงนี้แหละ จะถึงศีล สมาธิ ปัญญา ก็ตั้งนั้นแหละ... (ธรรมเทศนาเรื่อง เบื้องต้นของการปฏิบัติกัมมัฏฐาน)
18. แก่นสารคือ จิตที่เป็นหนึ่ง จับเอาจิตที่เป็นหนึ่งให้ได้ ครั้นจับเอาจิตที่เป็นหนึ่งได้แล้ว รักษาเอาไว้ให้มัน ไม่ต้องเอาอื่นใดอีก เอาอันเดียวเท่านั้นเป็นพอแล้ว (ธรรมเทศนาเรื่อง แก่นของการปฏิบัติ)
19. จิตเป็นสมาธิแล้ว มันจึงจะมองเห็นธรรม คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บไข้ และความตายได้ชัดเจน (ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมะ)
20. จิตมันต้องเป็นหนึ่ง ถ้าไม่ใช่หนึ่งแล้วก็ไม่ใช่อะไร จิตเป็นหนึ่งกลายเป็นใจละ คราวนี้ตัวจิตนั้นแหละกลายเป็นใจ อันที่นิ่งเฉย ไม่คิดไม่นึก ไม่ปรุงไม่แต่ง ความรู้สึกเฉยๆ นั่นแหละ มันกลายเป็นใจ จิตมันกลายเป็นใจ (ธรรมเทศนาเรื่อง วิหังจิต)
21. ใคร ๆ ก็พูดถึงจิตถึงใจ จิตเป็นทุกข์ จิตเดือดร้อน จิตยุ่งวุ่นวาย จิตกระวนกระวาย จิตกระสับกระส่าย มันเรื่องของจิตทั้งนั้นแหละ แต่ยังไม่เคยเห็นจิตสักที จิตแท้เป็นอย่างไร ก็ไม่ทราบ เมื่อไม่เห็นจิตไม่เห็นใจ มันก็ไม่มีโอกาสที่จะชำระได้ ต้องเห็นตัวมันเสียก่อน รู้จักตัวที่เราพูดถึงเสียก่อน พอเราเดือดร้อนเรายุ่งเหยิงหรือสับสน เราก็แก้ตรงนั้นเอง (ธรรมเทศนาเรื่องความโง่ของคนโง่)
22. นักฝึกหัดจิตทำสมาธิให้แน่วแน่ เป็นอารมณ์หนึ่งแล้ว จะมองเห็นกิเลสในจิตของตนเอง ทุกกาลทุกเวลาว่า มีกิเลสหยาบและละเอียดหนาบางขนาดไหนเกิดขึ้นที่จิต เกิดจากเหตุอะไร และจะต้องชำระด้วยวิธีอย่างไร จิตจึงบริสุทธิ์ผ่องใส ค้นหากิเลสของตนเองอยู่ทุกเมื่อ กิเลสจะหมดสิ้นไป (ของคิมิโนศาสนาพุทธ)
23. การฝึกหัดสมาธิภาวนา คือ การตั้งสติอันเดียว ให้รู้ตัวอยู่เสมอ มันคิดมันนึกอะไร ก็ให้รู้ตัวอยู่เสมอ ยิ่งรู้ตัวชัดเจนเข้ามันยิ่งเป็น เอกัคคตารมณ์ นั่นแหละตัวสมาธิ (อนุสสติ ๑๐)

24. รู้สิ่งอื่นไม่สามารที่จะชำระจิตของตนได้ รู้จิตของเรานี้แหละจึงจะเป็น ไปเพื่อความบริสุทธิ์ (อนุสสติ ๑๐)

25. การฝึกหัดจิตนี้ ถ้าอยากเป็นเร็ว ๆ มันก็ไม่เป็น หรือไม่อยากให้เป็นมันก็ประมาทเสีย ไม่เป็นเหมือนกัน
อยากเป็นก็ไม่ว่า ไม่อยากเป็นก็ไม่ว่า ทำใจให้เป็นกลาง ๆ แล้วตั้งใจให้แน่วแน่ ในกัมมัฏฐานที่เรายึดมั่นอยู่นั้น
แล้วภาวนาเรื่อยไป ก็จะถึงซึ่งความอัศจรรย์ขึ้นมาในตัวของตน แล้วจะรู้ชัดขึ้นมาว่าอะไรเป็นอะไร (อนุสสติ ๑๐)

26. การเห็นจิตของเรานี้แหละดี มันคิดดีคิดชั่ว คิดหยาบ คิดละเอียด ก็รู้ดูจนกระทั่งมันวางลง ถ้าเห็นอยู่เสมอ ๆ
แล้ว ก็วางหมด (อนุสสติ ๑๐)

27. ปหานปธาน ให้เพียรดูที่จิตของเรานั้นแหละ การกระทำสิ่งใด ๆ ก็เกิดจากจิตเป็นคนบัญชา ถ้าจับจิตเห็นจิต
อันนี้แล้ว จะรู้ได้ดีเห็นได้ชัด ภายจะทำอะไรผิดหรือถูก ดีหรือชั่ว เป็นบุญหรือเป็นบาป รู้ได้ดีทีเดียว เอาสติไป
ตั้งไว้ที่จิต คิดค้นอยู่ที่จิต เห็นใจเป็นผู้สั่งกาย ทำอะไร ๆ เห็นอยู่ตลอดเวลา (ธรรมเทศนาเรื่อง เพียรละความชั่ว)

28. ผู้ใดชนะข้าศึกคือ ตัวของเราคนเดียวได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐกว่าการชนะชนหมู่มาก นับเป็นพนัก เพราะข้าศึก
อันเกิดจากคนอื่นภายนอก เมื่อพ่ายแพ้ก็เลิกกันไปที แต่ข้าศึกภายในนี้ จะแพ้หรือชนะอย่างไร ก็ยังต้องอาศัยกัน
อยู่อย่างนี้จนกว่าจะแตกดับจากกันไป ถึงแม้อายตนะภายในมีตาเป็นต้นที่เราเห็น ๆ กันอยู่ เมื่อหลับเสียแล้วก็
ไม่เห็น แต่อายตนะของใจอีกส่วนหนึ่งนั้นซึ่ ตาบอดแล้ว หูหนวกแล้ว มันยังได้เห็นได้ยินอยู่ ภายแตกดับแล้วใจ
ยังมีอายตนะได้ ใช้บริบูรณ์ดีทุกอย่างอยู่ และนำไปใช้ได้ทุก ๆ สถาน ตลอดภพภูมินั้น ๆ ด้วย ฉะนั้น เมื่อเราจะ
เอาชนะข้าศึกภายในจึงเป็นการต่อสู้อย่างยิ่ง (ธรรมเทศนาเรื่อง พละ ๕)

29. ผู้ที่ขอมตัวมารับเอาสติไปไว้เป็นเครื่องปฏิบัติ จะเป็นศีล 5-8-10-227 ก็ตาม ได้ชื่อว่า เป็นผู้เริ่มต้นปฏิบัติศาส
นะพรหมจรรย์ เข้าไปทำลายบ่อนรังข้าศึก อันมีอยู่ในภายในใจของตนแล้ว (ธรรมเทศนาเรื่อง สติปัฏฐาน
ภาวนา)

30. หากจะเรียกกายใจของคนเรานี้ว่า ผู้พระธรรมก็จะไม่ผิด (ธรรมเทศนาเรื่องสติปัฏฐานภาวนา)

31. ธรรมเทศนาที่ท่านพูดที่ท่านสอนธรรมะนั้น ท่านสอนตรงนี้ คือสอนให้พิจารณา กายกับใจตรงนี้ ไม่ได้สอน
ที่อื่น สอนเข้าถึงตัว สอนให้เห็นของจริงในกายตน ที่จะพ้นทุกข์ได้ก็เพราะเห็นของจริงตรงนี้ จะถึงมรรคผล
นิพพาน ฌาน สมาบัติ ก็ตรงนี้แหละ ไม่ใช่อื่นไกลเลย เห็นเฉพาะในตัวของเรา ถ้าไปเห็นของอื่นละไม่ใช่ (ธรรม
เทศนาเรื่อง ธรรม)

หลวงปู่เทศก์กับพระราชสังวรญาณ (หลวงพ่อพุทธ ฐานิโย)

32. ตัวจิตหรือตัวใจอันนี้แหละ ไม่มีตนมีตัว ถ้าเรารู้เรื่องจิตเรื่องใจเสียแล้ว มันง่ายนิดเดียว ฝึกหัดปฏิบัติ กัมมัฏฐานก็เพื่อชำระใจ หรือต่อสู้กับกิเลสของใจนี้ ถ้าไม่เห็นจิตหรือใจแล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะไปต่อสู้กับกิเลส ตรงไหน เพราะกิเลสเกิดที่ใจ สงครามไม่มีสนามเพลาะ ไม่ทราบว่าจะรบอย่างไรกัน ต้องมีสนามเพลาะสำหรับ ยึดไว้เป็นที่ป้องกันข้าศึก มันจึงค่อยรู้จักรบ รู้จักแพ้ รู้จักชนะ ขอให้พากันพิจารณาทุกคน ๆ เรื่องใจของตน เวลา นี้เราเห็นใจแล้วหรือยัง ใจหรือจิตของเรานั้นมันอยู่ที่ไหน มีอาการอย่างไร (ธรรมเทศนาเรื่อง กิเลส)

33. ความจริงกิเลสไม่มีตนมีตัว ไม่ได้เอาไปละที่ไหน หรือเอาไปทิ้งให้ใคร เป็นการละออกจากใจของตนเอง (ธรรมเทศนาเรื่อง เพียรละความชั่ว)

34. บ่วงของมารได้แก่อะไร อาการของจิตที่เหี่ยวไปตามอารมณ์นั้น ย่อมมีทั้งอารมณ์ดี และอารมณ์ร้าย จึงต้องมีความสุขบ้างทุกข์บ้างเป็นธรรมดา ตามวิสัยของปุถุชน จิตที่เหี่ยวไปนั้นจะต้องประสบของ 5 อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ ซึ่งเรียกว่า กามคุณ 5 พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นบ่วงของมาร

จิตของปุถุชนทั้งหลายเมื่อเหี่ยวไปประสบอารมณ์ทั้ง 5 นั้น หรือเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความยินดี พอใจก็ดีหรือเกิดความเสียใจเป็นทุกข์ก็ดี เรียกว่าเข้าไปติดบ่วงของมารแล้ว คำว่า "ติด" ในที่นี้ หมายความว่า สลัดไม่ออก ปล่อยาวไม่ได้ บ่วงของมารผูกหลวม ๆ แต่แก้ไม่ได้ ถ้าดิ้นก็ยิ่งแต่จะรัดแน่นเข้า

จิตที่สำรวมได้แล้วจะพ้นจากบ่วงของมารได้อย่างไร ปุถุชนเบื่องตันเมื่อเห็นโทษภัย ในการเข้าไปติดบ่วงของ มารแล้ว จึงต้องพึงสำรวมในอายตนะทั้งหลาย มีตา หู เป็นต้น พระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ใครสำรวม จิตได้แล้ว จักพ้นจากเครื่องผูกของมารดังนี้

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นโคจรที่เหี่ยวแสวงหาอารมณ์ของจิต เมื่อเราปิดคือ สำรวมมีสติ ระวังอย่าให้จิตหลง ไปในอารมณ์ทั้ง 6 นั้นได้แล้ว เป็นอันว่ามารผูกมัดเราด้วยบ่วงไม่ได้ (ธรรมเทศนา เรื่องสังวรอินทรีย์)

35. ผู้ฝึกหัดปฏิบัติรู้เข้าใจเรื่องเหล่านี้ตามเป็นจริงว่า วิสัยของอายตนะทั้งหกนั้น มีชอบกับไม่ชอบเท่านั้น แล้วปล่อยวางเสีย ไม่ไปยึดเอามาเป็นอารมณ์ จิตก็จะกลายมาเป็นใจ เหนืออยู่กลาง ๆ นั้นแหละจึงเป็นธรรมเห็นธรรม ไม่เป็นโลก อยู่เหนือโลกพ้นจากโลก (ธรรมเทศนาเรื่อง จิตเหนือโลก)

36. การทำจิตไม่ให้หมุนไปตามอายตนะหก คือปรุงแต่งส่งสายไปตามอารมณ์ต่าง ๆ นั้น เป็นการหักงอแห่งสื่อของวัฏจักร นักปฏิบัติผู้ฝึกหัดได้อย่างที่อธิบายมานี้ ถึงหักงอแห่งวัฏจักรไม่ได้อย่างเด็ดขาด ได้เพียงชั่วคราว ชั่วคราว ก็นับว่าดีอีกโขแล้ว ดีกว่าไม่รู้วิธีหักเสียเลย (ธรรมเทศนาเรื่อง จิตเหนือโลก)

37. ผู้ฝึกจิต ถ้าทำจิตให้มีอารมณ์หลายอย่าง ก็จะสงบไม่ได้ และไม่เห็นสภาพของจิต ตามเป็นจริง ถ้าทำให้จิตตั้งแน่วแน่มอยู่ในอารมณ์อันเดียวแล้ว จิตก็มีกำลังเบ่งรัศมี แสงสว่างออกมาเต็มที่ มองสภาพของจิตตามเป็นจริงได้ ว่าอะไรเป็นจิต อะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นของควรละ (ธรรมเทศนาเรื่อง สมบัติอันล้ำค่า)

38. ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ฉะนั้นผู้ถือว่าเราถึงธรรมได้ ธรรมชั้นนั้นชั้นนี้ ผู้นั้นยังมีความอยากอยู่ จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ถึงธรรมได้อย่างไร (ของดีมีในศาสนาพุทธ)

39. คนเราเกิดมาเหมือนกับไปยืมของคนอื่นเขามาเกิด ตายแล้วก็ส่งกลับคืน มาเกิดอีก ก็ยืมมาใหม่ ดังนี้อยู่ไม่รู้จบรู้สิ้นสักที ขออย่าลืมนักไปยืมของเขามาเกิดยังมีอยู่ จึงต้องยืมของเราไปไม่มีที่สิ้นสุด (ของดีมีในศาสนาพุทธ)

40. ความสละเด็ดเดี่ยว ปล่อยวางสิ่งสารพัดทั้งปวงหมด เหลือแต่ใจ อันนั้นเป็นของดีนัก ความสละความตายเลย ไม่ตายซ้ำ เลยมีอายุยืนนาน ถึงเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรต่าง ๆ ก็ทอดทิ้งหมด เลยกลับเป็นของดีซ้ำ ที่เป็นห่วงทั้งนั้น อยู่ในเรื่องความเจ็บความป่วย อันนั้นป่วยก็ไม่หาย สมาริก็ไม่เป็น นั้นแหละเป็นเหตุที่ไม่เป็นสมาริ เราจะทำอะไรต้องทำให้จริง ๆ ซะ (อนุสสติ ๑๐)

41. จิตของคนเราเป็นของใสสะอาดมาแต่เดิม เหตุที่มันขัดเกลากิเลสออกหมด มันจึงเห็นความใสสะอาด จึงเรียก ปกิณฺณมิต จิตฺต (ธรรมเทศนาเรื่องวิธีหาจิต)

ผู้ใดทำใจให้ถึงความเบญจกามได้
ผู้สมาทานจากทุกศกกิจปวง
ท.ป.โพธิ์ทอง

42. วิปัสสนาจริงแล้วไม่ต้องคิดต้องนึก ไม่ต้องปรุงแต่ง มันเป็นเอง มันเกิดของมันต่างหาก เมื่อมันเกิดแล้วจะต้องขัดแจ้งประจักษ์ในพระไตรลักษณ์ฐานด้วยตัวของตนเองต่างหาก

43. เมื่อปัญญาวิปัสสนาเกิดขึ้น ในขณะจิตเดิวนั้นสิ้นสงสัยในธรรมทั้งหลาย เห็นสรรพสัตว์ในโลกเป็นสภาพอันเดียวกันหมดเลย ไม่มีต่ำ ไม่มีสูง ไม่มีน้อย ไม่มีใหญ่ ไม่มีหญิง ไม่มีชาย มีแต่ธาตุ ๔ เกิดขึ้นแล้วดับไปเท่านั้น (ธรรมเทศนาเรื่อง ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร)

44. ปัญญาวิปัสสนา คือเห็นสิ่งทั้งปวงหมด เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งเหล่านั้น เป็นของไร้สาระ เป็นโทษ เป็นทุกข์ เป็นภัยอันตรายแก่จิตใจ จึงปล่อยวาง ทอดธุระในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น อันนี้เป็นปัญญาอันวิเศษสูงสุด เพราะคนจะพ้นจากโลกได้ ก็เพราะเห็นที่สุดของโลก คือได้แก่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ธรรมเทศนาเรื่อง หลักการปฏิบัติธรรม)

45. ขอให้มึศรัทธา ทำทานไปเรื่อย ทั้งทานภายนอก ทานภายใน รักษาศีล คือรักษากาย วาจา และใจ ให้มันเป็นปกติ หรือรักษาคิดนั่นเอง คอยมีสติปกครองจิตใจ สิ่งใดไม่ควรคิดก็ไม่คิด สิ่งใดไม่ควรพูดก็ไม่พูด สิ่งใดไม่ควรทำก็ไม่ทำ เพราะเรามีสติรู้อยู่ว่าเราเป็นผู้มีศีล (ธรรมเทศนาเรื่อง สติควบคุมจิต)

หลวงปู่เทศก์กับหลวงปู่ปลื้ม ปัญญวันโต
วัดบางแก้วผดุงธรรม จ.พัทลุง

46. ผู้มีศรัทธา มีความเพียรด้วย และมีความอดทน กล้าหาญ ประกอบด้วยปัญญา ประกอบด้วยความเพียร รักษาความดีนั้น ๆ ไว้ติดต่อกันอย่าให้ขาด นั้นแลจึงสามารถ ขจัดกิเลสตามสายให้หมดสิ้นไปได้ (อรรถโนประวัติฯ)

47. ท่านผู้ที่หายจากโรคอันเกิดจากใจได้แก่ผู้สิ้นกิเลสแล้ว ถึงแม้โรคในกายของท่าน จะยังปรากฏอยู่ ก็เป็นแต่อาการความรู้สึก หาได้ทำใจของท่านให้กำเริบไม่ เพราะโรคใจของท่านไม่มีแล้ว สมุฏฐานคืออุปาทานของท่านได้ถอนหมดแล้ว ฉะนั้นท่านจึงมีความสุขและได้ลาภอย่างยิ่งในความไม่มีโรค (ธรรมเทศนาเรื่อง โรค)

48. ทำทานมีมากมีน้อยก็ต้องทำด้วยตนเอง รักษาศีลก็โดยเฉพาะส่วนตัวแท้ ๆ ใครรักษาศีลให้ไม่ได้ ทำสมาธิยิ่งลึกซึ้งหนักแน่นเข้าไปกว่านั้นอีก แต่ละคนก็ต้องรักษาจิตใจของตน ๆ ให้มีความสงบหยุดนิ่งแล้วแต่ถ้าเราไม่รู้จักรวิธีทำสมาธิแล้ว ก็ทำสมาธิไม่เป็น จิตใจก็เดือดร้อนดิ้นรนเป็นทุกข์ เหตุนี้จึงว่า การทำทาน รักษาศีล ทำสมาธินี้เป็นกิจเฉพาะส่วนตัว ทุก ๆ คนจะต้องทำให้เกิดมีขึ้นในตน (ธรรมเทศนาเรื่อง หลักศาสนา)

49. ความเป็นเศรษฐีมีเงินคนอนาถา ก็มีได้เป็นอุปสรรคแก่การจับจ่ายอริยทรัพย์ ของผู้มีศรัทธาปัญญา ฉะนั้นอริยทรัพย์จึงเป็นของมีคุณค่าเหนือกว่าทรัพย์ทั้งปวง (อรรถโนประวัติฯ)

50. บุญกุศลที่สร้างสมถึงที่แล้วมันจะหมดเรื่อง ไม่มีอะไรอีก และไม่เอาไปด้วย บาปก็ไม่เอา บุญก็ไม่เอา ผู้ที่ยังเอาอยู่จึงได้บุญได้บาป เป็นภพเป็นชาติขึ้น ผู้ทอดธุระแล้ว ไม่มีบุญและบาปแล้ว จึงได้เรียกว่า โลกุตระ เหนือโลก (ธรรมเทศนาเรื่องจิตที่ควรข่ม-ควรข่มขี้-ควรละ)

ปัจฉิมบท

หลวงปู่เทศก์ เทสรังสี นับเป็นลูกศิษย์
ที่สำคัญยิ่งของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทต
โต องค์หนึ่ง ท่านได้อุตสาหะปฏิบัติ
บำเพ็ญธรรมด้วยชีวิตเป็นเดิมพัน หลวงปู่
ฯ ได้บำเพ็ญกรณียกิจ เพื่อประโยชน์สุข
แห่งมหาชน และความเจริญมั่นคงแห่ง
พระศาสนา โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง
ๆ และด้วยจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง ผู้ที่เคย
ได้กราบนมัสการท่าน มักพูดในทำนอง
เดียวกันว่า ได้รับความอึ้งใจและเป็นบุญ
ของเข่าที่ได้มีโอกาสกราบนมัสการท่าน
ทั้งนี้คงเป็นเนื่องจากบารมีธรรมที่หลวงปู่
ได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติมาและเมตตาจิต ที่
หลวงปู่แผ่มายังบุคคลเหล่านั้นนั่นเอง

พระเทพโฆสิต

หลวงปู่มักให้อิโวาท และเทศนาธรรมแก่ญาติโยมอยู่เสมอมา หนังสือธรรมะที่หลวงปู่เขียนขึ้น หรือหนังสือ
ที่รวบรวมธรรมเทศนาที่หลวงปู่แสดงในโอกาสต่าง ๆ เป็นหนังสือที่ให้คติธรรม เกร็ดธรรม แนะนำแนวทาง
ปฏิบัติสำหรับผู้ฝึกหัดจิต และพระธรรมเทศนาสื่อต่อตามคำสอน ขององค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้อ่าน
แล้วสามารถปฏิบัติตามและสามารถเข้าใจ ศาสนาพุทธได้ดียิ่งขึ้น ผู้อ่านที่ปฏิบัติตามสามารถเห็นธรรมได้ตาม
ภูมิของตนอย่างแท้จริง

มรณภาพ

ท่านอาพาธหนักครั้งสุดท้าย เมื่อเดือน
พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๗ และถึงแก่
มรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อเวลา ๒๑
นาฬิกาเศษ ของวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๓๗
ณ วัดถ้ำขาม อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร สิริ
อายุได้ ๘๒ ปี ๗ เดือน ๒๑ วัน